

LES BRIGADES INTERNACIONALS A MATARÓ DURANT EL DARRER ANY DE LA GUERRA CIVIL (1938)

Per a la realització d'aquest treball hem anat a pouar a les següents fonts històriques:

- Arxiu Municipal de Mataró (AMM).
- Arxiu de l'Hospital de Sant Jaume i Santa Magdalena.
- Arxiu de can Cabré-Junqueres / Cementiri de Mataró.
- Registre Civil de Mataró. Secció de defuncions.
- Servicio Histórico Militar. Madrid.
- Testimonis orals.

Hem d'agrair la col·laboració del personal dels arxius esmentats; recordo l'arxiver municipal, Clariana, el senyor Esquerra que benèvolament s'ocupa de l'arxiu de l'Hospital, el senyor Cabré, els del registre civil, i tants altres que han col·laborat amb els seus records personals.

Especialment, estem obligats envers el senyor Tario Rubio, de l'Associació Catalana d'ex-combatents de la República, i els senyors Álvaro López, de l'*Associazione Italiana Combattenti Antifascisti in Spagna*, i Alvin R. Warren, per la seva amabilitat a respondre les nostres lletres inquirint-los informació.

* * *

Basant-nos sobretot en el llibre d'enterraments del cementiri i en el Registre Civil-Secció de defuncions, hem estat capaços d'elaborar un llistat de 51 noms de possibles brigadistes. Aquest nombre representa una mortalitat aproximada de 6,37% tenint en compte la capacitat total de 800 llits de l'hospital internacional situat als Salesians, i que, en aquesta època, els estrangers no arribaven a ser ni la meitat dels efectius de les Brigades Internacionals.

D'aquesta llista, n'hem identificat 44 que sense cap mena de dubtes són interbrigadistes, bé perquè així hi consta explícitament als documents, o bé perquè podem deduir-ho del cert. Hi ha alguns casos que no semblen tan clars, però en la nostra quantificació hem preferit pecar per excés i incloure-hi tots els casos possibles.

Així doncs, tenim l'enterrament de 2 desconeguts, 1 de polonès, que procedeixen de l'hospital internacional. El d'Eugenio Alonso Guisante, que al Registre Civil se l'inscriu com a espanyol, i l'endemà es fa la inscripció al cementiri com a brasiler. El dia 19 d'agost de 1938, tres estrangers moriren d'accident automobilístic a la carretera general. La professió de tots tres consta que és de xofers. Es podia tractar de serveis de reraguarda de les brigades.

En un altre cas, Antonio Smid, el registre civil li atribueix la nacionalitat estoniana, però no estava hospitalitzat als Salesians, sinó a la clínica 3M (Valldemia), on només hi havia espanyols. Suposem que devia ser de família hispano-estoniana. Gayetano Aparicio Serrano és portuguès, però no pertanyia a cap unitat de les Brigades Internacionals, sinó a la Brigada 38 de l'Exèrcit Popular de la República. Ara bé, molts estrangers lluitaren en altres unitats de l'exèrcit que no eren les B. I.

Hem elaborat un quadre de nacionalitats i dóna el següent resultat:

11 francesos,
8 italians,
6 o 7 alemanys,
5 polonesos,
2 portuguesos,
2 austríacs,
2 suecs,
1 o 2 brasilers,
1 americà,
1 estatunidenc,
1 canadenc,
1 cubà,
1 uruguaià,
1 búlgar,
1 holandès,
1 anglès,
1 argentí,
1 algerià,
potser, 1 hongarès,
1 estonià,
1 de nacionalitat desconeguda.

També per les dades dels dos registres esmentats ens hem assabentat de les unitats a què pertanyien 19 brigadistes i el grau de dos d'ells, un capità i un caporal. El quadre és el següent:

De l'11a. Brigada Internacional: 4
De la 12a. Brigada Internacional: 4
De la 13a. Brigada Internacional: 5

De la 14a. Brigada Internacional: 4
De la 15a. Brigada Internacional: 2
De la 38a. Brigada mixta: 1, ja comentat abans
Del cos sanitari militar: 1,
No hi consta: 30.

* * *

Els dies immediatament posteriors al 19 de juliol ja lluitaren per idealisme o afinitat ideològica, alguns voluntaris estrangers amb les milícies republicanes. Les Brigades Internacionals no foren oficialment creades fins al 22 d'octubre de 1936 pel govern de la República, amb la intenció de substituir la Legió Estrangera que estava amb els rebels.

A Mataró hi havia instal·lat un hospital internacional, la Clínica Quirúrgica núm. 7, especialitzada en traumatismes.

Les Brigades Internacionals funcionaven autònomament, encara que teòricament formaven part de l'Exèrcit Popular de la República: eren les seves brigades números 11, 12, 13, 14, 15 i 129. Així mateix, els serveis sanitaris funcionaven autònomament, eren organitzats per les Brigades Internacionals, el seu personal mèdic i sanitari també ho era, fins i tot l'instrumental, les medecines, tot, era fornit de l'estranger, de donatius i campanyes de solidaritat.

L'hospital de Mataró era situat al que aleshores era l'ex-col·legi Salesians. Tenia capacitat per a uns 800 llits. El personal que l'atenia podia ser-ne un centenar, quasi tot ell estranger. Llavors de la retirada el gener de 1939, se'n va anar i només es quedaren alguns que eren del país.

Funcionà des de principis de 1938 fins a principis de 1939. Els primers ferits ho foren dels combats de la campanya d'Aragó a la primavera del '38, quan els franquistes aïllaren Catalunya de l'Espanya republicana. La primera defunció inscrita és del 3 d'abril de 1938.

Durant l'estiu de 1938 funcionà a tot rendiment a causa de la batalla de l'Ebre. Hi hagué tanta quantitat de ferits que morien a causa de les ferides o per contagi o malaltia, que l'ajuntament de Mataró hagué d'obrir una nova fossa comuna de 15 metres de llargada per 2,5 d'amplada i 4 o 5 de fondària, al cementiri, al lloc anomenat *La Plana*, l'agost d'aquell any.

Després de la retirada de les B. I. del front, el 23 de setembre de 1938, continuaren morint molts hospitalitzats a conseqüència de les ferides rebudes: 16 fins a la darrera inscripció, el 7 de febrer de 1939. Exactament, 9 defuncions l'octubre del 38, 4 el novembre, 1 el desembre, 1 el gener de 1939, i l'esmentada abans del febrer.

* * *

L'existència d'un hospital de les Brigades Internacionals influí en la vida ciutadana durant l'últim any de la guerra. Es feren mítings, actes d'homenatge, etc., en honor seu. Fins i tot, personal de l'hospital de les B. I. muntaren una guarderia *Elieselott Hermann* als edificis de la Coma, que atenia 110 nois refugiats espanyols.

Influí en detalls com l'anècdota que explicarem tot seguit:

Entre els animals del parc municipal, hi havia els galls dindi de l'estany que, malgrat la fam que es passava, els mataronins havien respectat, però alguns convalescents de l'hospital internacional els agafaren, i donà la casualitat que eren de raça negra, cosa que provocà enrenou.

Quan les B.I. foren retirades de la guerra i els seus membres havien de ser repatriats, es promogué un acte d'homenatge que durà del 21 al 26 d'octubre de 1938.

Encara l'onze de desembre al matí es feia un acte oficial de comiat al saló de sessions de l'ajuntament. En acabat, s'anà en manifestació cap al cementiri fins a la zona on havien estat enterrats els membres de les B. I. i es descobrí una làpida commemorativa que posava:

*El Front Popular Antifeixista
als herois de les Brigades Internacionals
que sucumbiren defensant la llibertat i la
independència de la República espanyola.*

* * *

Cal recordar, finalment, que la primavera de 1988 una delegació de supervivents de les B. I. féu estada a Mataró i s'inaugurà un monument en homenatge seu.

Moltes gràcies per la seva atenció.

Josep Xaubet i Vilanova